

Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü- 3. Ünite Özeti

(3)

Musammatlar

Bend en az üç mısradan oluşur.
Her bendin mısra sayısı birbirine denktir.

Bendelerden oluşan nazım birimlerine

Müselles (üçlü),

Bir müselleste ilk bendin son mısraı bütün bendlerin sonunda tekrarlanıyorsa buna müselles-i mütekerrir, tekrarlanmıyorsa müselles-i müzdevic adı verilir.

Kafiye şeması; aaA, bbA, ccA veya aaa, bba, cca şeklindedir.

Murabba (dörtlü),

İlk bend kendi içinde, diğer bendlerin ilk üç mısraı kendi içinde, son mısra ise bendle kafiyelidir.

Kafiye şeması; aaaA, bbbA, cccA ya da aaaa, bbba, ccca şeklindedir.

Terbî' (dörtlü yapma),

Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezinle ve ilk mısra ile kafiyeli iki mısra eklenmesi yoluyla meydana getirilmiş bendlerdir.

Bendlerdeki ekleme mısralara zamîme denir.

Kafiye şeması; aa aa, bb ba, cc ca şeklindedir.

Gazelin beyitlerinin arasına iki mısra eklenerek yapılan bir şekli daha vardır.

Terbî-i mutarraff denilen bu bendin nazım şekli şöyledir;

A aa a, b bb a, c cc a, ortada gösterilen semboller gazelin beytine aittir, başta ve sonda yer alan semboller zamîme mısralardır.

Şarkı

Bestelenmeye uygun olarak yazılmış murabbalara şarkı denir.

Murabba şarkılarda üçüncü mısra (bendin üçüncü mısrası) miyân, her bendin sonunda tekrarlanan mısraya da nakarât adı verilir.

Miyân -> orta, ara

Nakarât -> ud ya da tefe bir defa vurma anlamına gelen "nekre" sözünün çoğuludur.

Şarkılarda dil sade, bend sayısı azdır.

Şarkının ilk örneklerine 17. Yüzyıl şairlerinden Na'îlî Kadîm'in divanında rastlanmaktadır (Öl. 1666).

Muhammes(beşli),

Tahmîs (beşleme),

Bir gazel ya da kasidenin her beytinin önüne aynı vezinle ve ilk mısra ile kafiyeli üçer mısra eklenerek meydana getirilen bendlere denir.

Beyitlerin mısralarının arasına üçer mısra eklenerek yapılan biçimine de tahmîs-i mutarraffdenir.

Müseddes (altılı),

Tesdîs (altılama),

Müsebbba (yedili),

Tesbî (yedili yapma),

Müsemmen (sekizli),

Tesmîn (sekizli yapma),

Mütessa' (dokuzlu),

Mu'aşşer (onlu),

Ta'sîr (onlu yapma),

terkîb-i bend ve

tercî-i bend denilmektedir.

Bir musammâtın ilk bendinin son ya da son iki mısraı her bendin sonunda aynen tekrarlanıyorsa buna mütekerrir, tekrarlanmıyorsa müzdevic denir.

Mütekerrir -> tekrar eden

Müzdevic -> evlenen / izdivaç eden

terkîb-i bend ve tercî-i bend

bu iki nazım biriminde son beyitler dışında her bend gazel ve kaside gibi kafiyelenir.

Bu iki musammatta bendler mısralardan değil beyitlerden oluşur.

terkîb-i bend ve tercî-i bendlerde her bendin sonunda birbirinden farklı vasıta ya da bendiyye denilen kendi içinde kafiyeli bir beyit bulunur.

terkîb-i bend ve tercî-i bend arasındaki asıl fark; vasıta beytinin terkîb-i bendlerde her bendin sonunda değişmesi, tercî-i bendlerde ise aynen tekrarlanmasıdır.

Terkîb-i bend

Her bende hâne ya da terkîb-hâne bendleri birleştiren beyitlere ise vâsıta ya da bendiyyedenir.

Her bend, vasıta beyti dışında gazel ve kaside gibi kafiyelenir. Vasıta beyti ise kendi içinde kafiyelenir.

Mersiye, övgü, yergi, sosyal eleştiri gibi çeşitli konularda yazılabilir. Mersiye (ağıt) türünün en güzel(!) örnekleri bu nazım biçimiyle icra edilmiştir.

En meşhur terkîb-i bend, Ruhî-i Bağdadî(Öl. 1605)'nin her bendi 8 mısra olan 17 bendlik manzumesidir.

Tercî-i bend

terkîb-i bendten farklı olarak vasıta beyti her bendin sonunda aynen tekrarlanır.

Ziya Paşa'nın tercî-i bendi bu türün en başarılı örneğidir.